

vink's study shows the enormous importance of international trade relations even during the interwar period between 1918 und 1939 as well as the great relevance of German coal exports to the Netherlands, and the significant role of the neighbouring country as exporter, sales market, and hub for the handling of German exports and overseas imports via the Dutch ports. She thereby demonstrates the contribution of the Netherlands to the economic development of Western Germany – which is still underestimated.

Ralf Banken, Frankfurt University

Evelien Jonckheere, *Aandacht! Aandacht! Aandacht en verstrooiing in het Gentse Grand Théâtre, Café-concert en Variététheater, 1880-1914*. (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2017). 212 p. ISBN 9789462701007.

DOI: 10.18352/tseg.1034

De canonisering van hogere kunstvormen zoals het theater of de opera zorgde in wetenschappelijk onderzoek voor een marginalisering van historische populaire amusementspraktijken en een onderbelichting van deze vormen van vermaak. Jonckheere biedt met dit werk over het Gentse Grand Théâtre, de variététheaters en de café-concerten een stellig weerwoord gegrond in theorie. Uitgaande van het aandachtsregime dat een opmars nam in het theater door disciplinerende praktijken in de architectuur, de infrastructuur, de stijl en het programma start Jonckheere het werk met een degelijke en tentoongestelde kennis van de theorieën over aandachtspraktijken en verstrooiingsvormen op het einde van de negentiende eeuw.

Het werk is opgedeeld in drie hoofdstukken. Jonckheere start met een theatercrisis in 1898 en behandelt vervolgens de aandachtige toeschouwer in het Gentse theater. Aan de hand van een gedetailleerd onderzoek van de technologische, architecturale en infrastructurele praktijken kan Jonckheere de opkomst van een aandachtige toeschouwer beschrijven. De promotie van deze aandacht wordt dan gecontextualiseerd door een uiteenzetting over overige culturele praktijken die een dominante disciplinerende van lichaam en geest behelzen, zoals de democratisering van sportverenigingen en disciplineringspraktijken binnen de schoolmuren. Een tweede deel leidt de lezer naar de verstrooiing en populaire ontspanningsvormen zoals kermissen, danszalen, circussen en de café-concerten. Jonckheere wijst opnieuw aan de hand van een analyse van opgevoerde voorstellingen en gestic, de bouwstijl van de voorstellingsplaatsen en de impact op de toeschouwer ditmaal op het belang en de traditie van het carnavalske en de creatie van het gemeenschapsgevoel. Deze ontspanningsvormen worden vervolgens gekaderd in de evolutie van

de handel en de commercialisering van de lokale districten waar deze faciliteiten zich bevonden en de strijd om de aandacht van de voorbijganger in het straatbeeld. Dit verstrooiende, recreatieve vertier speelt volgens Jonckheere in op een nieuwe, ambivalente klasse tussen proletariaat en burgerij. De nadruk op aandacht versus verstrooiing zorgt in deze hoofdstukken soms voor een wat dichotomisch beeld van culturele praktijken die gestigmatiseerd worden tot volksverheffing of ziektebeelden. In een laatste hoofdstuk komt een mengvorm van het aandachtige theater en het verstrooide spektakel aan bod: het vari  th  ater en haar ambivalente esthetiek. Het programma had een vast stramien, maar was bijzonder gediversifieerd, de interactie werd tot een controleerbaar niveau gereduceerd, spanningen tussen sociale klassen werden ontmijnd en architecturaal splitste men het publiek op in consumenten en toeschouwers. Deze mengvorm wordt gecontextualiseerd door de opkomst van massavermaak, stadsvernieuwingsprojecten en de ervaringscrisis van de moderniteit gevangen tussen een verlangen naar een onveranderlijke wereld en een onverbiddelijke vooruitgang.

Het werk is rijk geillustreerd met uniek archiefmateriaal bestaande uit niet eerder gepubliceerd beeldmateriaal uit private collecties, het Gentse stadsarchief en de uitvoerig behandelde collecties van de Vliegende Bladen van de Universiteitsbibliotheek en het werk van de Gentse kunstenaar Jules De Bruycker. De tekst leest vlot en haakt naadloos uitspraken uit pseudowetenschappelijke werken aan geciteerde wetenschappelijke theorie  n. Dit sterk theoretisch onderbouwd discours doet uitermate moeite om een studie over een provinciestad in een evenwaardig licht te plaatsen als de wetenschappelijke studies over de grootsteden. Deze kleinschaligheid kon echter ook op een ander niveau een meerwaarde bieden, namelijk de visualisering van de locaties van de drie amusementsvormen. Het werk argumenteert dat de plekken en de omliggende commerci  le en culturele praktijken van deze vertoningsplaatsen een invloed hadden op de socio-economische samenstelling van de toeschouwers en de vertoningspraktijken. Hierbij kan je argumenteren dat een kaart met de vertoningsplaatsen een sterke uitbreiding had kunnen zijn. Bovendien spreekt het een niet-wetenschappelijke lezer bijzonder aan om in haar of zijn stad de sporen van de vari  theaters of de caf  concerten te gaan opzoeken. Het werk sluit af met een waardige bundel gestoffeerde noten. Het vergt wel een klein huzarenstukje opzoekwerk om de juiste referenties bij de noten op te zoeken, omdat de gekozen nummering van de hoofdstukken niet altijd een overzichtelijke structuur biedt.

Jonckheere levert met dit werk een uniek perspectief op enkele te vaak onderbelichte populaire vormen van historische ontspanning. Het is de verdienste van de auteur om dit bovendien theoretisch te stofferen en met aandacht voor een niet-wetenschappelijke lezer communicatief te verhalen.

Lies Van de Vijver, Universiteit Gent